

deeling van mijn in 1935" lees ik of al heftig tegen bedoeld is het Dr Hugo Visscher. Kerken woorden. Intusschen is mij slaar toegezonden. bestrijding, tenzand uit de lezeren, dan zal ik hen eens zien, wat een hoogleeraar. de Rijpt" veler aan hervormd-gerefor

K. S.

N.S.B. en tucht.

rijder" een artikel Prof. Schilder op het feit, dat ering van ouder de eigen geschrifters, die beweergebie hen als zoobeherscht. Mer g van het verschisssen waken en constateeren van trouwens ook u liggende — ver f gedroom noem ar van „De Strij? Zoo ja, ik hou

K. S.

V. Uitg. Mij. J. B van mijn hand van de oprichting, te kondig ik he

s niet een gevol en boek over „de pendant moes minder natuurlij niet-zoo-aantrekke chandelt, dan oenamer-stemmen onderwerpen zij ród's werken zie n ook.

in dit boek dreef van het leven ft: ik sprak her rsus-avonden ove was de bedoelin lan een enigszin n die lezingen g

daarvoor vrij g er mijn hart v et boek zou nder ant geworden zij eek mij thans beten, dan in het boe leeft onder „onmenig denkbeek het gereformeerde grondgedachten, and feitelijk misledele moeilijkheden wat het leggen v het boek in opz ders geworden d bleef het populair enisvol schijnend r den „hemel" g in met enkele o komende vraag ef ik hier niet el kunnen naga ht nemen.

Veenhof eenige r rst voelde ik dat boek wegens z ling heeft, volled dit bezwaar nie r mijn hartelijke Greijdanus ben een bepaald puf t deze mij op w exegeet den w

K. S.

een boek van 2 tel „Persoon, Ge troede, Utrecht. bedoelt de aute rengegen tegen Pr eergelegd in die szen der ziel". Op

oudere lezers kennen den naam van Ds Steen reeds; want zeer kort, voordat Prof. Dr J. Waterink publiek op de rol der niet-polemiserenden zich schrijven liet, heeft hij in dit blad tegen Ds Steen gepolemiseerd.

Het is mijn bedoeling niet, dit geschrift hier te bespreken. Daarvoor is het te moeilijk verstaanbaar voor de meeste van onze lezers. Dat ligt niet aan Ds Steen, doch aan het onderwerp, en de vrij ingewikkelde wetenschappelijke kwestie welke aan de orde ligt. Wij volstaan dan ook met de mededeeling van het verschijnen van dit boek, en de opmerking, dat het voor wie de stof machtig is, op m.i. onweerlegbare gronden aantoon, dat de opvatting, die door Prof. Waterink verdedigd is, niet voldoende ondersteund is, en daarom het gesprek over oorsprong en wezen der ziel terwille van den verderen opbouw van het gereformeerde denken op die punten, waarop Prof. W.'s geschrift meer dan refereeren wilde, nog niet tot rust komen mag.

K. S.

Van verscheidene kanten (tot op dit oogenblik uit zeven plaatsen), ook van de zijde van predikanten, zendt men mij brieven over hetgeen Prof. Waterink voor een Friesche ouderlingen-conferentie heeft gezegd over de kerk en de tuchtloefening over N.S.B.-leden. Men vraagt mij, daartegen in te gaan.

Liever doe ik dat niet. In de eerste plaats omdat men met een verslag in de krant altijd zeer voorzichtig moet zijn; en in de tweede plaats, omdat ik zelf reeds herhaalde malen mijn meening heb gezegd. Mij daarom losmakende van den naam van Prof. Waterink, en de mogelijkheid van onvolledigheid of onjuistheid in het verslag met nadruk erkennende, zeg ik in het algemeen nog het volgende:

a) het verslag beweert, dat het ongereformeerd is, iemand die lid is van de N.S.B. of C.D.U., „maar ter stond" onder censuur te plaatsen. Inderdaad, het is ongereformeerd, een woekeraar, roover, speler, gierigaard, dronkaard, lasteraar, echtbreker, hoereerder, die „zoo maar ter stond" onder censuur te plaatsen. Het is mij ook niet bekend, dat er zulke heetgebakerde kerkeraden zijn. Natuurlijk blijft dus de kwestie zelf aan de orde, wat de kerkeraden dan wel doen moeten.

b) Bij de overweging van deze vraag late men zich niet van de (rechte of kromme) praxis afhouden, en overhalen tot een altijd „kromme" werkeloosheid, of — tot een in elk geval halt-houden vóór de censuur. Aanleiding tot zulk een halt-houden zou kunnen liggen in de in het verslag gegeven opmerking, dat de N.S.B.-ers en C.D.U.-ers alleen de beginselverklaring dezer partijen onterkeend hebben, en niet verantwoordelijk zijn voor wat in hun orgaan geschreven staat. Straks kan een ander opmerken, dat geen enkele communist verantwoordelijk is voor wat in „De Tribune" geschreven staat. Maar het wordt langzamerhand toch wel wat wonderlijk. Wij hebben reeds vermeld, hoe soms N.S.B.-ers trachten, de kerkeraden tevreden te stellen met de mededeeling, dat zij alleen maar het leidende beginsel der N.S.B. aanvaarden. En wij merken reeds op, hoe onwettelijk en misleidend, voor de N.S.B.-ers zelf, en voor de kerkeraden, deze redeneering is. Thans echter worden in het persverslag gelijke overwegingen ons volk ingedragen. En dat alles terwijl de N.S.B., om nu maar daarbij te blijven, ronduit verklaart: „de daden die onze beweging zou voortbrengen, zullen worden gedragen door een ernstige en weloverwogen WERELD-EN-LEVENSBESCHOUWING" (brochure III). En tevens: „dat de BEGINSELEN der N.S.B. een ONVERBREKLIJK geheel vormen en het eene beginsel zonder het andere ondeugdelijk zou worden, dat willen onze bestrijders.... blijkaar niet zien" (brochure IV). Blijkbaar willen dus de heeren zelf dit wel zoo inzien. Dat zij soms later, ter wille van het beslag, dat zij ook op kerkelijke menschen leggen willen, een formule opgesteld hebben, waaruit deze heldere uitspraak weer wordt weggetooverd, moeten zij weten: het is nu eenmaal bekend, dat de N.S.B. allesbehalve leiding heeft. Maar dat van gereformeerde zijde de zig-zag-lijn van dergelijke manoeuvres gevolgd wordt om kerkeraden aan toom te leggen, dat is wel ontrustend. Vergeet men niet, dat ieder die de beweging steunt, inderdaad een staatsleer helpt verbreiden, welke op alle punten met Gods Woord in strijd leeft, en dynamiet legt onder alle punten van de gereformeerde belijdenis? Waar gaan wij toch heen? Vandaag wordt een dynamiet-legger — theoloog — op een congres van gereformeerden gehaald, en morgen wordt een staatsleer, die dynamiet legt onder heel de belijdenis, gerekend onder die dingen, die een kerkeraad niet in rekening hoeft te brengen, wanneer hij leden ontmoet, die op die staatsleer voortbouwen.

c) Leest men nu (in het verslag) „de weg der censuur is fout", dan wijzen wij dit nadrukkelijk

1) Aldus in „De Standaard", 25 Oct. 1935, „Friesch Dagblad", 26 Oct.: „men kan een lid van de N. S. B. niet censureren, zelfs niet er mee dreigen.... de weg van de censuur, hoewel kort, deugt niet."

af. Met erkenning van al de rechtsregelen, die de censuur binden, blijve duidelijk, dat een kerk, die de censuur in gevallen als de besprokene bij voorbaat fout zou vinden, onrechtvaardig wordt. Vaak wordt censuur alleen reeds ter wille van gegeven ergernis toegelaten (denk aan Voetius over de „eenvoudige afhouding"). Maar het zich publiek geven aan een anti-bijbelsche beweging en staatsleer zou buiten de censuur moeten blijven?

d) Er zijn er in den laatsten tijd, die met nadruk betoogen: geen verkeerde censuur! — en dan is hun betoog uit. Maar Prof. Dr H. Bouwman in zijn „Kerkelijke Tucht", schoon natuurlijk ook tegen misbruiken waarschuwend, houdt daarmede toch niet op. Zijn betoog gaat verder. Wij besluiten dan ook met wat hij dan verder opmerkt (blz. 168):

„Merkt nu de kerk, dat de beginselen van een vereniging of genootschap verkeerd werken, dan doet zij het best, die verkeerde beginselen scherp en duidelijk te formuleeren, zoodat de tegenstelling met de belijdenis der kerk helder en klaar uitkomt. En blijkt het dan, dat iemand de valsche stukken niet verwerpt, dan kan de kerk, na herhaald vermaan, bij volharding in het kwaad, den zondaar uit de gemeente bannen. Op deze wijze loopt de weg recht. Immers, wie de belijdenis der kerk niet beaamt, en daartegenover gevoels koestert, die in strijd zijn met de leer der waarheid, kan niet rustig gelaten worden in de schaapskool van Christus."

Dat zijn andere klanken, ik zeg niet dan die van Prof. Waterink, doch wel dan die van bedoeld verslag. En dat — onweersproken — verslag doet zijn werking. Daarom schrijf ik er over, op verzoek.

K. S.

Kerk en koninkrijk der hemelen.

Wij hebben reeds een enkele maal geschreven over „de kerk", en o.m. uitgesproken, dat ten aanzien van de bekende onderscheidingen tusschen „zichtbare" en „onzichtbare kerk", „kerk-als-instituut" en „kerk-als-organisme", „strijdende kerk" en „triumfeerende kerk", de-kerk-naar-haar-„wezen" en de-kerk-in-haar-„(verschijnings)vormen" (met als aanhang de „pluriformiteit der kerk") er veel te vragen overblijft, en opgemerkt, dat o.i. zeer veel theologische verwarring opkomt uit de wijze, waarop deze onderscheidingen worden gehanteerd.

Nu kan men soms de vraag hooren stellen: neemt gij niet ons iets af, dat toch door de eeuwen geijkt is? Sommigen zijn zoo gewend aan het hanteeren van deze schema's dat zij elke daarin aangebrachte verandering als een verlies beschouwen, waartegen zij zich niet weten te wapenen.

Het kan goed zijn wanneer zij zich eens een oogenblik afvragen: hoe het dan eigenlijk staat met het „koninkrijk der hemelen"? Het begrip koninkrijk der hemelen wekt associaties naar meer dan één kant; het is nog onlangs terecht door Otto opgemerkt. In elk geval echter is wel zeker, dat het ook een gebied beteekent, waarover de koning heerscht.

Nu weet ik wel, dat er tusschen „kerk" en „koninkrijk" een heel groot verschil is, met name voor hen, die het begrip „plaatselijke kerk" plegen te hanteeren. Men spreekt wel makkelijk van een plaatselijke kerk, en daarna ook in het meervoud van „plaatselijke kerken", maar men heeft het niet over „plaatselijke koninkrijken". Maar zelfs met dit feit voor oogen, blijft er toch reden genoeg om te vragen: waarom past men al die onderscheidingen van daareven niet toe op het koninkrijk der hemelen? Met name degenen, die het woord „kerk" in het enkelvoud gebruiken (en daartoe reken ik ook sommigen, die dikke boeken schreven over de plaatselijke kerken, men lette maar op den term „pluriformiteit der kerk") moeten zich van deze kwestie rekenschap geven, omdat het woord „koninkrijk" ook in het enkelvoud blijft staan. Bovendien, kerk en koninkrijk komen hierin overeen, dat zij beweeglijke grenzen hebben, en dat zij het gansche menscheleke geslacht raken.

Welnu, wie spreekt er onder ons van „onzichtbaar" en „zichtbaar koninkrijk"? Wie handelt over het „koninkrijk-als-organisme", en het „koninkrijk-als-instituut"? Wie heeft het over het „wezen" van het koninkrijk, in onderscheiding van de „vormen", waarin het zich openbaart? Wie schrijft verhandelingen over de „pluriformiteit des koninkrijks"? En dit op analoge wijze, als waarop ook over pluriformiteit der kerk gehandeld wordt?

Men zal antwoorden: dat doet onder ons niemand.

Maar dan mag ook worden uitgesproken, dat het nog niet een groot verlies is, wanneer men inzake de kerk zich vrij maakt van een belastend woordgebruik, en een mechanische schematiek als welke o.i. optreden in de boven aangewezen spreekwijzen inzake de kerk. Het felt, dat men over het koninkrijk-der-hemelen onder ons feitelijk nog het gesprek beginnen moet, en dat in dezen onder ons geen eenstemmigheid heerscht, — men denke maar eens aan de uitlegging van de bergrede — geeft hier wel te denken. Indien men toch inzake het koninkrijk der hemelen het gesprek vandaag opzetten moet, en beginnen kan zonder gebonden te zijn aan al die schema's van daareven, waarom zou men dat

dan óók niet kunnen doen inzake de kerk?

Voor ons besef geldt de ernst van deze vraag nog des te meer, omdat naar onze meening zoowel de behandeling van de kerk, als ook de bespreking van het koninkrijk der hemelen haar inzet nemen moet bij hetzelfde punt: de schepping. Wij gaan hier verder niet op in, maar willen met dit korte woord hier en daar tot nadenken trachten te stemmen.

K. S.

Een eerste promotie.

Aan de Vrije Universiteit had j.l. 18 October de eerste promotie plaats in de wis- en natuurkundige faculteit. Promotor was Prof. Dr M. van Haften, gepromoveerde Dr J. P. van Rooyen, die een dissertatie leverde over „La notion de probabilité et la science actuarielle". De dissertatie wordt ook in den handel gebracht door de N. V. Noordholl. Uitgevers Mij.

Wij vestigen op dit feit de aandacht: het is een mijlpaal in het leven der gereformeerde wetenschap, waarover we ons hartelijk verheugen. Dat een promotie in de genoemde faculteit inderdaad betekenis heeft voor het gereformeerde denken en voor de wetenschappelijke doorwerking en uitwerking van wat de aan aile faculteiten voorafgaande vóór-wetenschappelijke belijdenis uitsprekt, is reeds duidelijk voor wie de idee eener vrije universiteit recht verstaan heeft. Eveneens voor wie iets weet van de met name in den laatsten tijd klemmende onzekerheid in het corps der wiskundenaars en wiskunde-filosofen (de paradox!; ook in Dr van Rooyens dissertatie komt de kwestie nog even om den hoek gluren). Trouwens, elk van onze lezers zal tot dit inzicht kunnen komen, als hij let op volgende stellingen van den gepromoveerde:

VIII. „Er bestaat behoefte aan een Gereformeerd-theologische behandeling van de statistiek in het algemeen en van het contingentiebepijp in het bijzonder."

XII. „De christelijke belijdenis aangaande de Goddelijke onderhouding en regering aller dingen wordt indirect bevestigd door onderzoekingen op het gebied der nieuwere physica."

XIV. „De waargenomen zonneshijn per periode dient niet alleen in uren, doch evenzeer in verhouding tot de som der astronomische daglengten te worden opgegeven."

Met deze promotie wenschen we niet alleen Dr van Rooyen, maar evenzeer Prof. van Haften hartelijk geluk.

K. S.

Een vrijheidsverhaal.

H. van Malsen; Jasper Leysen. — N. V. Boekhandel W. ten Have, Amsterdam.

Reeds jaren lang heeft de heer Van Malsen de studie der vaderlandse geschiedenis beoefend. Historische opstellen gaf hij uit onder de titel „Vederwolken", schetsen uit de koloniale en maritieme geschiedenis publiceerde hij in de bundel „Waterland". Door de briefwisseling van den gouverneur-generaal van Imhoff, een der beste bestuurders van Indië in de 18de eeuw, uit te geven, heeft hij een belangrijke bijdrage geleverd voor onze koloniale geschiedenis.

Ook als biograaf heeft hij zijn sporen verdiend, door de levensbeschrijving van Jhr A. F. de Savornin Lohman. Deze veelzijdige belangstelling wekt grote verwachtingen, als zulk een kenner der geschiedenis een nieuw tijdvak gaat behandelen, zij het dan ook in romanvorm. Door zijn wetenschappelijk werk heeft hij getoond de feiten naar waarde te kunnen schatten en in verband te brengen met hun oorzaken en gevolgen.

De tijd tussen 1567 en 1574, bekend onder de naam van Geuzentijd, heeft al heel veel pennen in beweging gebracht. In de 19e eeuw heeft men gemeend de zaak van het vaderland niet beter te kunnen dienen, dan door de Geuzen hemelhoog te verheffen en hun tegenstanders te kleineren of verachtelijk voor te stellen. Dit wordt in Jasper Leysen terecht niet gedaan. Wel stelt de schrijver de Geuzen in het volle licht, maar hij heeft toch oog voor de schaduwzijde.

Zijn grote kennis van de realia uit het behandelde tijdvak brengt den schrijver er toe nu en dan verklaringen te geven bij genoemde, nu niet meer gebruikelijke voorwerpen. Hij richt zich hierbij direct tot den lezer, stelt hem soms zelfs vragen, en op het verwachte ontkennende antwoord, gaat hij ze zelf uitvoerig beantwoorden, soms met aanhaling van een historische anecdote.

Men herinnert zich, dat ook Bosboom-Toussaint deze methode, om haar historische kennis aan den man te brengen, veel toepaste. Deze schrijfwijze geeft wel een gemoedelijk contact tussen schrijver en lezer, maar moet niet te dikwijls gebruikt worden, aangezien dan afbreuk gedaan wordt aan de regelmatige loop van het verhaal.